

УДК 1(09)4/9

Тетяна Возна

ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У XVI-XVII СТ.

У цій розвідці досліджуються та аналізуються проблеми, пов'язані з формуванням національної самоідентичності українців у XVI – XVII ст. Зазначається, що особливістю української самоідентичності, досліджуваного періоду, була поява козаччини.

Ключові слова: національна самосвідомість, самоідентичність, людина Бароко, доба Бароко, козацтво.

Vozna T. Problem of identity of Ukrainians in XVI – XVII st.

In the article problems are probed and analysed related to forming of national identity of Ukrainians in XVI – XVII st. An author considers that the basic element of forming of national identity, probed period, were the cossacks.

Key words: national consciousness, identity, man of Baroque, time of Baroque, the cossacks.

Vozna T. Проблема самоідентичности українцев в XVI – XVII ст.

В данной разведке исследуются и анализируются проблемы, связанные с формированием национальной самоідентичности украинцев в XVI – XVII ст. Зазначается, что особенностью украинской самоідентичности, исследуемого периода, было появление казачества.

Ключевые слова: национальное самосознание, самоідентичность, человек Барокко, время Барокко, казачество.

У період XVI-XVII ст. були закладені основи національної само-свідомості, а всі процеси, які тоді відбувалися, проходили в межах релігійно-конфесійної ідеології. Повною мірою можна сміливо стверджувати, що особливістю і цього періоду, і загалом українського церковного життя був принцип унійності, який означає тяжіння до об'єднання, до єдності, що відповідає світоглядно-ментальним орієнтаціям української духовності.

Ідеї єдності віри найчастіше були озвучені в протестантській реформі. Це знайшло своє вираження у словах: «Чия земля – того і

віра». Правда, це стосується тих народів, які мали свою самостійну державу. А от щодо України, то цей постулат не спрацював, через відому всім причину – відсутність незалежності. Не будучи володарями своєї землі, віра українців також втрачала значення політично-ідеологічного чинника, переносилася у сферу моралі. Всі ці чинники привели до поділу національної еліти на дві частини. Одна частина, та що вірно служила державі, не могла не стати у ворожу позицію щодо свого народу у відстоюванні ним власне українських інтересів. Інша ж частина, яка захищала свій народ, автоматично ставала політичним зрадником інтересів держави – поневолювачем. У зв'язку з цим українська еліта розпадається на «зверхників» та «достойників». Тоді як «зверхники» переходили на службу до колонізаторів, «достойники» відходили від державно-політичних інтересів, залишалися у своєму власному світі.

Цей період був дуже неоднозначним і суперечливим, оскільки саме була витворена людина Бароко. «Наш духовний прототип. Вона вчить мислити двома мовами: чіткими логічними означеннями науки й багатозначними образами, алегоріями і символами мистецтва. Одна її мова – це мова тих, хто прагне проникнути в глибокі і часом сумні та страшні для самої людини таємниці природи. Друга її мова – мова молитви, віри у вищий сенс світобудови й людської доброти. У ній відбилася та мудрість, яка з'єднує віки і не дає людині загинути через свій розум, який давно вже посварив її зі світом, природою, Богом, самою собою» [1, с. 62].

І саме в епоху Бароко були закладені основи та підвалини формування національної самосвідомості, коли українці почали усвідомлювати той факт, що вони є окремим, відмінним та неповторним народом від інших народів. Без розуміння цього неможливо визначити свій шлях в історії. Через те варто звернутися до аналізу епохи Бароко.

Бароко в Україні було стилем життя і характеризувало цілу епоху. Воно синтезувало всі форми духовного і практичного життя і наклало свій відбиток на світорозумінні українців.

Доба Бароко сформувала універсальні образи для відображення суперечливого, складного і строкатого за своїми проявами людського буття. Світ і всі процеси у ньому сприймалися творцем цього періоду як символи, алегорії, емблеми й метафори. Реальні явища втрачали своє значення і перетворювалися на елементи мови, поняття, за допомогою яких створювався світ символічних значень.

Українське Бароко створило своє власне середовище. Для духовного досвіду української нації були створені умови, які сприяли

формуванню нових цінностей та ментальних структур певного типу особистості.

Ці умови пов’язані з періодами історико-культурного розвитку та як попередніми, так і наступними зв’язками генетичного та типологічного характеру. Генетично воно пов’язане з періодом культурно-національного Відродження та з ідеологією Просвітництва. Типологічно – зіставляється із Середньовіччям і Романтизмом.

На той період людина Бароко відповідає вимогам свого часу, а відбиття її ментальності стало стрижнем української барокової свідомості, що синтезовано у творчій спадщині острозьких книжників.

Особистість доби Бароко виступає залежною від внутрішніх афектів і зовнішніх чинників, вона намагається пізнати себе, відкрити у собі складну систему вражень відмінну від схематизму механічного світовідчуття.

На відміну від попередніх періодів у Бароко виявлено вагомі суперечності між людиною і природою та людиною і законами світобудови.

Трансцендентні символи цього періоду залишили важливий відбиток у свідомості людини, яка намагалася пізнати світ за допомогою інтуїтивного почуття та символічних форм. Символічне розуміння Всесвіту стало підґрунтям, на підвалинах якого людина звернулася до свого внутрішнього світу у пошуках трансцендентного.

Доба Бароко відкрила нові почуття, на основі яких душа прагнула розчинитися у висотах безмірного і безмежного. Це розчинення відбулося на основі синтезу православно-духовної культури і латиномовного заходу, тобто поєднання релігійного і світського елементів культури у єдину сутність середньовічного неологізму з ренесансним індивідуалізмом.

Ідеологія епохи Бароко призвела до особливого феномену, такого як офілософлення усіх сфер національно життя народу. Філософія цього періоду стала вершиною і домінантою усієї національної культури.

Взагалі, людина Бароко починає усвідомлювати себе, як індивідуальну, відмінну від інших людей особистість, яка має своє власне коріння. Це були лише початки у подальшому, вони чітко вирізилися, але основи вже були закладені. І проявилися вони у формуванні такого явища, як козацтво.

Козаки були і є осередком державності, символом свободи та нескореності, а також залишаються головним чинником у збереженні та виявленні української духовності та самоідентичності. Саме завдяки козакам зародився дух глибокої народності, любові до рідної мови,

землі. Адже вони розуміли, що українці – це народ, який відмінний від інших народів і має свою власну культуру та звичаї.

Отже, у період XVI-XVII ст. (епоха Бароко) були закладені основи та підвалини формування національної самосвідомості та самоідентичності, коли українці почали усвідомлювати той факт, що вони є окремим, відмінним та неповторним, який має свою мову, культуру та звичаї. І це вилилося у формування такого осередку, як козаки.

Література:

1. Макаров А. М. Світло українського бароко / А. М. Макаров. – К. : Мистецтво, 1994. – 288 с.